

PIENA NOZARES STRATĒGIJAS SKICES

ROLANDS FELDMANIS

Kādu nākotni vēlamies redzēt piena nozarei, kā vienlaikus attīstīt piensaimniecības, kooperāciju un piena pārstrādi? Lai vienotos par nozares stratēģiskajiem virzieniem, 2026. gada 27. martā notika piena nozares grupas sanāksme, kurā pulcējās gan piena ražotāji un tos pārstāvošās organizācijas, gan piena pārstrādes uzņēmumu vadītāji un nozares politikas veidotāji.

Ražotāju pusi sanāksmē pārstāvēja Lauksaimniecības organizāciju sadarbības padome (LOSP), Zemnieku saeima (ZSA), Latvijas Holšteinas šķirnes liellopu audzētāju asociācija, Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācija (LLKA) un Jauno zemnieku klubs (JZK). Pārstrādes sektoru pārstāvēja “Smiltene piens”, “Lazdonas piensaimnieks”, “Cesvainas piens”, “Jaunpils pienotava” un citi uzņēmumi, kā arī Latvijas Centrālā piensaimnieku savienība (LCPS), kuras vadītājs Jānis Šolks aktīvi iesaistījās diskusijā kā pārstrādes interešu pārstāvis.

Diskusiju ar prezentācijām ievadīja zinātniece Dr. Irina Pilvere no Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitātes, kura iepazīstināja klātesošos ar piena nozares strukturālajām tendencēm un ilgtermiņa prognozēm. Zemkopības ministriju (ZM) pārstāvēja Inga Orlova un kolēģi, tostarp Elīna Liepiņa, kura koordinē nozares Stratēģiskā plāna izstrādi ministrijā. Savukārt Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centra (LLKC) vārdā sanāksmē piedalījās valdes priekšsēdētājs Mārtiņš Cimermanis, kurš uzņēmās vadīt diskusiju pēc prezentācijām, kā arī LLKC stratēģiskās attīstības direktore Dr. Agnese Radžele-Šulce.

Sanāksmes pirmajā daļā katra no pusēm skaidri iezīmēja savas galvenās problēmas un skatījumu uz nozares attīstību. LLKA padomes priekšsēdētāja vietnieks Jānis Ločmelis uzsvēra, ka piena nozares ilgtspējai ir divi būtiski priekšnosacījumi – nepieciešamība palielināt liellopu skaitu pat par 30 % un nodrošināt efektīvu, attīstībā ieinteresētu piena pārstrādi. Viņš norādīja, ka daudzās Eiropas valstīs pārstrāde vai nu pieder pašiem ražotājiem

vai tiek kontrolēta caur kooperāciju, kas ļauj līdzsvarot intereses visā piegādes ķēdē no lauka līdz galdam.

Šim skatījumam pievienojās Latvijas Holšteinas asociācijas vadītājs Aldis Kļaviņš, uzsverot, ka bez spēcīgas un uz attīstību vērstas pārstrādes nav iespējams ilgtermiņā attīstīt lopkopību. Viņš norādīja uz nepieciešamību labāk saskaņot saražotā svaigpiena apjomus, piena sastāva rādītājus un kvalitāti ar patērētāju pieprasījumu, ko iespējams panākt tikai ciešā sadarbībā starp ražotājiem un pārstrādi. Vienlaikus tika atzīts, ka situācijā, kad ražošana un pārstrāde darbojas nodalīti, kļūst arvien grūtāk samērot abu pušu prasības, kas šobrīd praksē rada sadarbības izaicinājumus.

Pārstrādes uzņēmumu pārstāvji savukārt uzsvēra, ka kooperācija ražotāju pusē, kas paaugstinot piena iepirkuma cenas pārstrādes uzņēmumiem, ierobežo pārstrādes attīstības iespējas. Jānis Šolks norādīja, ka Latvijas piena pārstrāde pēdējo gadu laikā ir spējusi dubultot eksporta apjomus, tomēr joprojām pastāv neizmantošanas iespējas vietējā patēriņa tirgū. Pēc viņa teiktā, pārstrāde varētu palielināt pārdošanas apjomus, ja izdotos vairāk sadarboties ar mazumtirdzniecību un ja svaigpiena ražotāji būtu gatavi piedāvāt svaigpienu par cenām, kas ļauj pārstrādei investēt un attīstīties. Īpaši tika izcelta nepieciešamība atgūt nacionālo noieta tirgu, kas šobrīd, pēc Šolka aplēsēm, veidotu papildus vēl aptuveni 100–200 tonnas dienā piena produktu ekvivalentā.

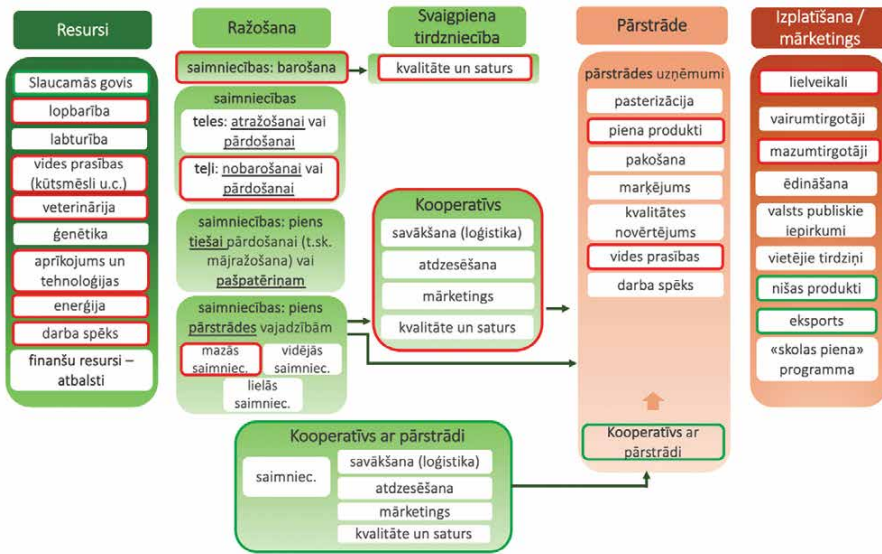
Sanāksmes pirmajā daļā dalībnieki vienojās par nākamo soli – gan ražotāji, gan pārstrādātāji sagatavos savu redzējumu par

nozares stratēģijas veidošanu no katras puses skatpunkta un atkārtoti tiksies pēc 3–4 nedēļām, lai turpinātu diskusiju ar jau noformulētiem priekšlikumiem par attīstību, plāniem un nepieciešamiem instrumentiem to sasniegšanai. Starplaikā ir arī ielānātas tikšanās gan atsevišķi piena ražotāju, gan arī pārstrādātāju lokā. Otrajā sanāksmes daļā svaigpiena ražošanas puses pārstāvji savā starpā padziļināti apsprieda nozares attīstības redzējumu. Diskusijā atklājās, ka nav vienprātības par savas pārstrādes izveidi kā risinājumu, lai gan LLKA pārstāvji konsekventi uzsvēra savas pārstrādes vai ietekmīgas līdzdalības pārstrādē nozīmi nozares ilgtspējai. Tika arī atzīts, ka pašreizējā situācijā pārstrādei trūkst ambīciju strauji palielināt apjomus, kamēr ražotājiem šādas iespējas teorētiski pastāv.

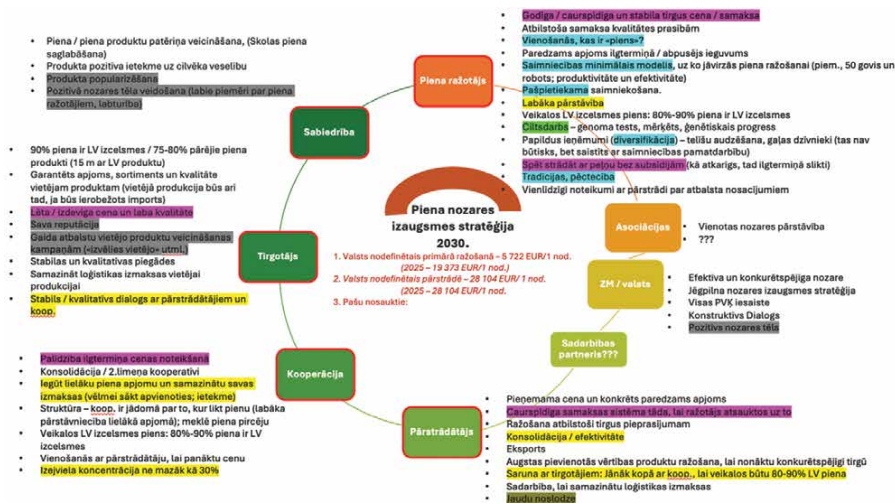
Jānis Ločmelis norādīja, ka piena ražošanas apjomu straujāku kāpināšanu kavē tieši vietējās pārstrādes ierobežotās noieta jaudas. Vienkārša svaigpiena ražošanas palielināšana periodos, kad cenas ir zemas, var novest pie vēl lielāka cenu krituma, nevis pie nozares stiprināšanas. Tādēļ piena ražotāji turpinās diskusijas, lai rastu risinājumus, kas vienlaikus veicinātu ražošanas apjoma kāpumu, svaigpiena kvalitātes uzlabošanu un Latvijas lauku ilgtspējīgu attīstību.

Īpašu uzmanību sanāksmē izpelnījās Dr. Irinas Pilveres prezentācija, kurā, balstoties uz ilgtermiņa datiem un prognozēm, tika analizēta svaigpiena “nozares koncentrācija”, produktivitātes pieaugums un noturība. Prezentācija iezīmēja skaidru secinājumu – Latvijas svaigpiena nozares nākotne balstās nevis tikai apjoma pieaugumā, bet spējā līdzsvarot ražošanu, pārstrādi un tirgu vienotā sistēmā, kurā ir iekļautas visas iesaistītās puses (skatīt 2. attēlu).

Latvijas piena nozare pēdējo 20 gadu laikā ir piedzīvojusi nozīmīgas pārmaiņas, kas atspoguļojas gan ražošanas rādītājos, gan saimniecību struktūrā. Nozare ir kļuvusi koncentrētāka, tehnoloģiski attīstītāka un arvien ciešāk integrēta Eiropas un

1. attēls. ZM un tās iesaistīto pušu sagatavotā shēma “Piena nozares pievienotās vērtības ķēde”

2. attēls. Stratēģijas skices izstrādes kopskats

pasaulē tirgos, vienlaikus saglabājot spēju nodrošināt stabili pienu ražošanas apjomu arī ilgtermiņā.

No 1995. līdz 2024. gadam saražotā piena apjoms Latvijā kopumā ir saglabājies salīdzinoši stabils, neraugoties uz būtisku slaucamo govju skaita samazinājumu. Pēc 2000. gada Latvijā tika saražoti aptuveni 800–900 tūkstoši tonnu piena gadā, un 2024. gadā šis apjoms joprojām pārsniedz 900 tūkstošus tonnu. Šo noturību ir nodrošinājis straujš produktivitātes kāpums, nevis ganāmpulku paplašināšana.

Slaucamo govju skaits Latvijā kopš 2000. gada ir samazinājies no vairāk nekā 170 000 līdz aptuveni 120 000 2024. gadā, taču vidējais izslaukums no vienas govjs

tajā pašā periodā ir pieaudzis no aptuveni 5000 kg līdz vairāk nekā 8000 kg gadā. Pārraudzības ganāmpulkos izslaukuma rādītāji ir vēl augstāki, apliecinot investīciju nozīmi tehnoloģijās, selekcijā un ganāmpulka pārvaldībā.

Īpaši izteikta ir ražošanas koncentrācija. No 2005. līdz 2024. gadam piensaimniecību skaits ir strauji samazinājies, savukārt vidējais govju skaits vienā saimniecībā ir pieaudzis vairākas reizes. Mazās saimniecības ar dažām govīm pakāpeniski izzūd, bet piena ražošanas apjoms arvien vairāk koncentrējas vidējās un lielās saimniecībās. Šis struktūras pārmaiņas ir cieši saistītas ar efektivitātes prasībām, investīciju nepieciešamību un spēju pielāgoties tirgus svārstībām.

Prezentācijas dati apliecina arī Latvijas piena nozares izteikto orientāciju uz ārējiem tirgiem. Kopš 2005. gada piena un piena produktu eksports ir būtiski pieaudzis, un arvien lielāka daļa saražotā piena tiek realizēta ārpus valsts – galvenokārt uz Lietuvas pārstrādes uzņēmumiem. Vienlaikus pieaug arī iepirkta piena īpatsvars no kopējā saražotā apjoma, kas liecina par nozares profesionalizāciju un lielāku iesaisti tirgū. Bet vienlaicīgi tas arī nozīmē paaugstinātu jutību pret pasaules piena cenu svārstībām.

Piena iepirkuma cenas dinamika Latvijā ilgtermiņā cieši seko ES un pasaules tirgus tendencēm. Periodā no 2005. līdz 2024. gadam cenas piedzīvojušas gan straujus kāpumus, gan kritumus, tomēr kopējā tendence rāda arvien ciešāku cenu konvergenci ar ES vidējiem rādītājiem. Tas apliecina, ka Latvijas piena nozare vairs nav izolēta, bet darbojas vienotā tirgus loģikā.

Ilgtermiņa prognozes līdz 2050. gadam, kas izstrādātas, izmantojot Latvijai pielāgoto LASAM modeli, rāda, ka piena nozare saglabās savu nozīmi arī nākotnē. Tiek prognozēts, ka saražotā piena apjoms 2050. gadā sasniegs aptuveni 1045 tūkst. tonnu, neraugoties uz to, ka slaucamo govju skaits varētu samazināties līdz 103 tūkst. toņiem. Izšķirošais faktors būs produktivitātes pieaugums – paredzams, ka vidējais izslaukums no vienas govjs sasniegs vairāk nekā 10 100 kg gadā.

Šie dati skaidri parāda, ka Latvijas piena nozares nākotne balstās nevis kvantitatē, bet kvalitātē, efektivitātē un zināšanās. Prezentācijā identificēti stratēģiskie virzieni: stabila un prognozējama politika, ražošanas efektivitātes celšana, pārstrādes attīstība ar augstāku pievienoto vērtību, eksporta tirgus attīstības iespējas, cilvēkkapitāls, kooperācija, zinātne un sabiedrības uzticība. Kā arī nepieciešama komunikācija ar sabiedrību par ražošanas procesu un tā nozīmi valsts pārtikas drošības nodrošināšanā.

Vienlaikus prezentācijā skaidri iezīmējas nepieciešamība pēc stabilas un prognozējamas politikas, spēcīgas kooperācijas, pārstrādes attīstības ar augstāku pievienoto vērtību, cilvēkkapitāla stiprināšanas un sabiedrības uzticības veidošanas.

Kopumā piena nozare, zinātnieces vārdiem, pierāda augstu pielāgošanās spēju, taču tās ilgtspējīga attīstība nākotnē būs iespējama tikai ciešā sadarbībā starp ražotājiem, pārstrādi, zinātni un politikas veidotājiem. LL